

Θεόδωρος Γρηγοριάδης «Ελσίνκι», εκδόσεις Πατάκη, 2024

Σάρκα και σύνορα, ίλιγγος και δάκρυα

Ο Αβίρ απ' το Κουρδιστάν είχε φτάσει στην Ελλάδα το 2000, έβρισκε μεροκάματα, μάθαινε ελληνικά, περνούσε κάτω από τα ραντάρ των Αρχών. Κάποια στιγμή γνωρίστηκαν με τον Αντώνη και κατέληξαν να μένουν στο σπίτι του, να μοιράζονται το διπλό κρεβάτι και να είναι αφομοιωμένοι στον κύκλο του Αντώνη. Για τρία χρόνια. Όπου με την οικονομική κρίση, και, αργότερα, μετά τον εμφύλιο στη Συρία και τις μεγάλες μεταναστευτικές ροές, το ευρύτερο πλαίσιο έγινε ασφυκτικό. Η Αθήνα, η Ελλάδα, το Αιγάιο, οι πολιτικές και οι νοοτροπίες, άλλαξαν, η επιθετικότητα προς τους

μετανάστες όλο και φούντωνε, οπότε ο Αβίρ αποφάσισε να προμηθευτεί ένα πλαστό αιγυπτιακό διαβατήριο και να φύγει σε αναζήτηση άλλης πατρίδας. Ωστόσο, η σχέση του Έλληνα με τον «Άλλο», δεν έσβησε. Η τρυφερότητα τους άντεξε, κι ως μετατόπιζε η γεωγραφική απόσταση τις συναισθηματικές συνιστώσες. Μέχρι που... Το «Ελσίνκι», το δέκατο ένατο βιβλίο του Θεόδωρου Γρηγοριάδη, είναι μια σπουδαία ερωτική ιστορία και ένα πολύ θαρραλέο μυθιστόρημα, που δίνει τη σκυτάλη στο κοινό για να συμπληρωθεί.

- Tony: αγ, σε ερωτεύτηκε...
- Awir: agori mou edo to rio eukolo einai to sex alla den kseroyti pi paei na pei i agari.

Ένας Έλληνας συγγραφέας στην Αθήνα και ένας μουσπουδαγμένος Κούρδος από το Καλάρ του Ιράκ που ζήτησε άσυλο στη Φιλανδία, συμβολούν το 2010 στα greeklish μέσω του messenger. Αφορμή, η παχουλή Φιλανδή που έχει «κολλήσει» στον Ανατολίτη.

Στο «Ελσίνκι», το δωδέκατο μυθιστόρημά του, ο Θεόδωρος Γρηγοριάδης παρακολουθεί τον Αβίρ και τον αρκετά μεγαλύτερο του Αντώνη, από το 2009 που ο Αβίρ φτάνει στο Τουρκικό της Φιλανδίας, μέχρι το 2021 που τα ίλη του χάνονται κάτω από μυστηριώδεις συνθήκες. Όπως χάνονται και τα ίλη της Εβίβ, της γυναικίας του (για την οποία διακινδύνευσε να γυρίσει πίσω για να την φέρει από τη γενέτειρά του), αντίστοιχα και της οικογένειας που απέκτησαν - με τα κορίτσια και τον μικρό Καρουάν, που τόσο αγάπησε τον «θείο Άντο» όταν τον είχαν φιλοξενήσει το 2018 στο διαμέρισμά τους στο Ελσίνκι. Εδώ δεν έχουμε, λοιπόν, ένα παραμύθι της Χαλμάς αλλά μια ιστορία ομοερωτικής αγάπης που θα εξελιχθεί σε δυστοπική περιπέτεια. Επειδή για τους μετανάστες, τα ζώμα δύσκολα τελειώνουν...

Αφήγηση-νυστέρι, σε δύο επίπεδα, ιδιωτικό και δημόσιο

Ξεσηκώνοντας αριστοτεχνικά τον ιστορικό εννεσώτα που αποκαλύπτει τη δραματική διάσταση των πραγμάτων, ο Γρηγοριάδης χτίζει μια αφήγηση με κεφάλαια των δύο-τριών σελίδων, αλλού πρωτοπρόσωπη αλλού τρίτοπρόσωπη, που πηγαινοέρχεται στον χρόνο και στον χώρο στην Ελλάδα, στη Φιλανδία και στο Κουρδιστάν (Ελσίνκι 2018, Τουρκικό 2009, αλλά και Βάσαα 2010, και Καλάρ 2011, και Αδριανούπολη 2019 κ.ο.κ.), αλλάζοντας γωνία και προκαλώντας στο αναγνωστικό κοινό ένα αίσθημα ίλιγγου. Ή και απελπισία και δάκρυα. Είναι μια αφήγηση-νυστέρι, δωρική, ρεπορταζιακή, εστιασμένη σε χρισμένες λεπτομέρειες, βαρυστά αναστοχαστική, βουβά σπαροειδή. Εξελίσσεται σε δύο επίπεδα, το ιδιωτικό και το δημόσιο, και φωτίζει την καθημερινότητα, τον αγώνα και τις αγωνίες των κεντρικών χαρακτήρων, σε ένα διεθνές πλαίσιο ολοένα πιο σκληρό. Διότι η αγριότητα των συνθηκών στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες αλέθει τις ελπίδες, τα όνειρα και τα συναισθήματα των ανθρώπων που αναζητούν πεισματικά εκείνη την πατρίδα, ή «πατρίδα», όπου θα βρουν αυτό που πάντα τους λείπει: χαρά.

Πρόκειται για ένα από τα κορυφαία έργα του Γρηγοριάδη στα 34 χρόνια της ξεχωριστής συγγραφικής παρουσίας του. Ένα έργο που είναι γενναίο, καθώς τα περισσότερα γεγονότα και βιώματα είναι πραγματικά, αλλά ο συγγραφέας επέλεξε να τα διαχειριστεί με τους όρους της μυθιστορηματικής γραφής, και όχι με τους όρους της αυτο-μυθοπλασίας (autofiction). Γι' αυτό υιοθέτησε το προσωπείο του Αντώνη ...«αλλάως θα ήμουν ένας Εντουάρ Λουί».

Πώς να φτιάξεις έναν νέο εαυτό;

Η προσέγγισή του είναι καινοτόμα και επειδή στην αφήγηση εμβαθύνει τον τρόπο επικοινωνίας που έχει κυριαρχήσει με τους «ξένους», δηλαδή τους διαλόγους στη μεικτή γλώσσα των ελλήνων με λατινικό αλφάβητο (greeklish). Κάτι που απελευθεώνει στην προκειμένη περίπτωση,

την ερωτική διάσταση στις συζητήσεις μεταξύ Αβίρ και Αντώνη. Αλλά ο Αντώνης δεν θα διεκδικήσει τον Αβίρ από την Εβίβ. Αντίθετα, θα επιλέξει να συνεχίσει να του συμπαραστέκεται και μετά τον γάμο τους. Πώς όμως θα πραγματοποιηθεί μέσα του το συναίσθημα της απώλειας; Τι θα κάνει όταν θα γίνει απειλητικό το τοπίο που τους περιβάλλει; Όταν θα κοιπέι τη διαδίκτυακή επαφή τους; Εί! λοιπόν, θα δείξει γενναιότητα και θα στρωθεί να γράψει. Επειδή όμως στην Ελλάδα θα τον έπνιγαν οι αναστοχές, θα καταφύγει στη Σουηδία, στο μακρινό Βίλμπεϊ με το Βαλτικό Κέντρο για Συγγραφείς και Μεταφραστές. Εκεί, ο Αντώνης, και, πίσω από αυτόν, ο συγγραφέας από το Παλαιχώρι Παγγαίου που ήδη το 2001 είχε γράψει το «Παρτάλι», ο τρεις φορές βραβευμένος Γρηγοριάδης (2016, 2019, 2023), θα νιώσει απελευθερωμένος. Και θα καταγράψει σε δύο φάσεις, το 2018 και το 2023 την περιπέτεια του με τον Αβίρ. Αλλά πώς;

«Πώς να φτιάξεις έναν νέο εαυτό; Πώς να ξεανατιλίξεις το πυκνό νήμα των αναμνήσεων»; Αυτό είναι το μύθο στο «Ελσίνκι», που ο Θεόδωρος Γρηγοριάδης το δανείστηκε από το «Γράμμα σε έναν άητρο» του Αντουάν Ντε Σαντ-Εξυπερύ. Απόλυτα ταυριστό, καθώς σ' αυτό το καινούργιο μυθιστόρημά του υπογραμμίζει, μεταξύ άλλων, το καθεστώς ομηρείας στους δυτικούς θεσμούς, που τυλίγει τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, ακόμη και όταν θα έχουν εγκατασταθεί νόμιμα σε κάποια χώρα της Δύσης. Ο Αβίρ αισθάνεται σε κάθε στάδιο να απειλείται το πολιτικό του άσυλο, η άδεια παραμονής του, το προσωρινό, και έπειτα το ευρωπαϊκό διαβατήριό του. Έτσι ο συγγραφέας θυμίζει ότι η Δύση έχει αποτύχει οικτρά στην απορρόφηση των «Άλλων».

Οξυδερκής και ευαίσθητη ανατομή

«Μόνο για τη δεύτερη και την τρίτη γενιά υπάρχουν ελπίδες ουσιαστικής ενσωμάτωσης», πιστεύει ο Γρηγοριάδης. Διότι η πρώτη γενιά βιώνει τρομερές ακυρώσεις, σε κοινωνικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο. Γι' αυτές μιλά, επειδή τις μοιράστηκε και ο ίδιος. Αυτό ακριβώς είναι κάτι που δεν έχει ξαναγίνει σε τέτοιο βάθος στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία, η οποία πραγματεύτηκε την προσφυγική και τη μεταναστευτική εμπειρία.

Η προσέγγιση του Γρηγοριάδη στο «Ελσίνκι» μπορεί να συνομιλεί ελάχιστα με τις σχετικές ιστορίες του Δημήτρη Νόλλα, ιστορίες καιριές από το 2009 («Ναυαγίων πλάσματα») και το 2012 («Στον τόπο», Τζαρος). Συνομιλεί όμως σε βάθος με την ταινία «Ο φόβος τρώει τα σωθικά» του Φασμπίντερ (1974) καθώς και με το αυτοβιογραφικό αφήγημα «Αιχμάλωτος του έρωτα» του Ζαν Ζενέ (1986), που αντίλησαν αντίστοιχα την εμπνευσή τους από τη γνωριμία τους με Μαροκινούς γκαταρμπάντες ή Παλαιστίνιους μαχατζές. Όσο για τον Αβίρ, το περίγραμμά του υπάρχει ήδη από το 2018 και το 2022 στα διηγήματα του Γρηγοριάδη «Ο ξένος που έφυγε» και «Τα γλυκά τ' ανατολίτικα» από τις συλλογές «Γιατί πρόδωσα την πατρίδα μου» και «Η νοσταλγία της απώλειας» (Πατάκης).

Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι η οξυδερκής και ευαίσθητη ανατομή του Γρηγοριάδη στα ζητήματα της ταυτότητας είναι μεγάλη υποθήκη για τη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία.

MIKEEA XAPOTOLAPHI

παρουσίαση

Ένα έργο που είναι γενναίο, καθώς τα περισσότερα γεγονότα και βιώματα είναι πραγματικά, αλλά ο συγγραφέας επέλεξε να τα διαχειριστεί με τους όρους της μυθιστορηματικής γραφής, και όχι με τους όρους της αυτο-μυθοπλασίας.